

AKADEMİK BİLİNÇ

Akdeniz Üniversitesi Öğretim Elemanları Derneği Bülteni

Ocak/Mart 2024
SAYI: 27

DOSYA: 100. Yılda Kadın

İÇİNDEKİLER

**AKADEMİK
BİLİNÇ**

- 2   MERHABA
- 3   İÇİNDEKİLER
- 4   SOSYAL AKTÖRLER OLARAK
KADINLAR VE CUMHURİYET
- 7   CUMHURİYETİN 100. YILINDA
KADIN SAĞLIĞI
- 13   ARKEOLOJİDE KADIN VAROLUŞ
BİLİNÇ MÜCADELE
- 14   ÜTOPYA ÜNİVERSİTESİNDEN
HABERLER
- 16   KADIN YOKSULLUĞU
ÇALIŞTAYINDAN ÇOCUK REFAHI
ÇALIŞMALARINA
- 20   TIPTA DİPLOMA DEĞİL EĞİTİM
ESASTIR
- 27   ACI KAYBIMIZ

SOSYAL AKTÖRLER OLARAK KADINLAR VE CUMHURİYET

Prof. Dr. Gönül DEMEZ*

Bu kısa yazıda tarihin, toplumun ve sınıfın oluşumunda sosyal aktörler olarak kadınlara dair tartışmaları temel sosyolojik kavramlarla özetlemek amaçlanmıştır. Tartışmayı 2023'te 100. Yılıni dolduran Türkiye Cumhuriyeti tarihi içinde kadın haklarına yönelik kazanımlar merkezinde ele almak anlamlı olacaktır.

Kadın haklarına ilişkin öncü metinler Fransız İhtilali sonrasında ortaya çıkan ve eşitlik ve özgürlük rüzgarlarını arkasına alan döneme denk gelir. Ancak dönemin ekonomik, siyasal ve politik gelişmelerinin gölgesinde kalan sesler bir süre beklemede kalır. Aydınlanmanın yarattığı entelektüel ortam, bireyselleşme ve hümanist akımların Batı Avrupa'dan başlayarak yayılması, dünya siyasi haritasının yeniden biçimlendiği bir dönemi doğuran Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi sonrası sosyoekonomik gelişmeler hem ülkeler hem de bireyler bazında gündelik yaşamdan başlayarak sosyal hayatı her yönüyle yeniden inşa etti. Tüm bu gelişmeler sürecinde yani imparatorlukların parçalanıp, ulus devletlerin kurulduğu, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişin sancıları ve ardından iki büyük dünya savaşı ve sonrasında yeniden toparlanma çabaları derken kadın hakları ve kadınların ataerkil toplumlardaki ötekileştirilmiş konumlarına yönelik tartışmalar uzunca bir süre bu gelişmelerin gölgesinde kaldı. Özellikle II. Dünya Savaşından sonraki dönemde kadın işgücüne duyulan ihtiyacın da etkisiyle özellikle de bilimsel, ekonomik ve teknolojik gelişmelerin zorlamasıyla kadınların ataerkil toplumlardaki ikincil konumlarına dair tartışmalar gün yüzüne çıkmaya ve kadınların mücadelesi dikkate alınmaya başlandı. Elbette sosyal, ekonomik ve siyasal tüm bu gelişmelerin yanında kadın hareketinin kesintisiz mücadelesinin rolü bu süreçte göz ardı edilemez. Ancak

bu tarihsel süreci feminist mücadelenin paralelinde tartışmanın önemi: kadın hakları ve feminist mücadelenin görece gelişmiş toplumlarda öncelikle gündeme gelmesinin altını çizmektir. Yani bazı temel haklar gibi toplumsal cinsiyet temelli eşitlik meselesi de toplumların gelişmişlik düzeyleriyle ilişkilidir. Bu çerçevede toplumsal anlamda da bir ihtiyaçlar hiyerarşisinden bahsedilirse, bazı sosyal sorunlara yönelik politika ve eylemlerin harekete geçebilmesi için diğer sosyopolitik koşulların uygunluğu söz konusu olur. Zira bir toplumun gelişmişlik düzeyini belirleyen en önemli kriterlerden biri gündelik hayat içerisinde mikro-iktidar ilişkilerinin işleyiş biçimi ve hayatın sıradan akışı içinde toplumsal cinsiyet alanında temsiliyetteki eşitliktir. Bu eşitlik tabanda yani gündelik hayatın olağan akışı içinde içselleştirilerek sağlandığında ve toplumun tüm üyeleri birer sosyal aktör olarak tarihin, toplumun ve döneminin oluşumunda etkisi olan "özneler" olarak kurulduğunda anlamlı olmaktadır. Bu süreç yazıya döküldüğü kadar kolay değildir ve toplumsal hayatta uzun, zorlu ve kanlı mücadeleler sonrasında yerleşik hale gelebilmektedir. Batı toplumlarında yüz yıllar süren ve aydınlanmanın da etkisiyle ivme kazanan bu süreç uzun, meşakkatli ve sosyal, ekonomik, siyasal, kültürel kazanımlarla sürmüştür. Ataerkil toplumlarda tahakküm ilişkileri erkekler lehine işlediği için hiçbir toplumda erkekler bu ayrıcalıklarını kaybetmek istemezler, dolayısıyla tahakküm eden, diğerleri hakkında da söz söylemeye yetkili olduğundan değişim zannedildiği kadar kolay gerçekleşmemektedir. Bu söz söyleme hakkı, ötekini tanımlama, onun adına karar verme yetkisini de içerir. Dolayısıyla Batıda da kadınların kendilerini tanımlama, kendi kararlarını kendileri verme ve özne olarak

var olma, sosyal aktörler olarak etkin olma mücadelesi kolay olmamıştır. Zaten feminist hareketin tarihi de bu dönemleri ifade eden mücadele dalgalarıyla anılır. Feminist mücadele tarihi ve dalgalar bu yazının amacını ve sınırlılıklarını aşmaktadır. Ancak kısaca I. Dünya Savaşına kadar olan süreç, iki dünya savaşından sonraki dönem (1949'da Simon de Beauvoir tarafından yazılan "İkinci Cins" kitabını özellikle anmak gereklidir), 1960'lar sonrası dönem, 1980'ler ve 2000'li yıllar kabaca feminist hareketin önemli tarihleri olarak anılabilir. Dikkat edilirse bu tarihler dünya siyasetinde, ekonomisinde ve bilimsel ve teknolojik gelişmelerde dönüm noktaları olarak tanımlanan dönemlere denk gelmektedir. Burada dikkat çekilmek istenen durum feminist hareketin siyasal, ekonomik ve teknolojik, tıp alanındaki gelişmelerden etkilenerek ve etkileyerek ilerlediğini özellikle vurgulamaktır. Türkiye'de ise kadın hareketi; Cumhuriyetin ilk dönemlerindeki önemli kazanımlar ve 1980'lerden sonraki gelişmelerin etkisiyle iki temel dönem içinde "özneleşme" çerçevesinde ele alınabilir.

Bu perspektiften Türkiye'de kadın hareketi ve Cumhuriyetin kadın hakları bağlamında kazanımlarına değinecek olursak; Modern Ulus Devlet projesi çerçevesinde önemli haklar ve uygulamalar kısa süre içerisinde pratiğe geçirilerek gündelik hayatta gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Osmanlının son dönemlerindeki Batılılaşma hareketleri ve Genç Türklerin kadın erkek eşitliği konularındaki düşünceleri feminist bir hareketlenmeye zemin hazırlamıştır. Erkeğin özgürleşmesinin yolunun kadının özgürleşmesinden geçeceği düşüncesi bu durumun içselleştirilmesini sağlamıştır. Cumhuriyetle birlikte kurucu kadrolar yeni modern cumhuriyet erkeğinin yeni modern cumhuriyet kadını olmadan eksik olacağını bildikleri için kısa süre içerisinde birçok Avrupa ülkesinden dahi önce

"Cumhuriyetin Yeni Kadını"na bazı temel haklar sağlanmış ve düzenlemelerin yolu açılmıştır. Bu müdahale yukarıda söz edilen toplumsal ihtiyaçlar hiyerarşisinde yeni cumhuriyetin kadın hakları ve kadının özne olarak toplumsal inşa sürecinde önemini bilincinde olunduğunun göstergesidir. Medeni Kanun'un kabul edilmesi, seçme seçilme hakkının verilmesi, kadınları da kapsayan sosyal, ekonomik kanunların hızlıca hayata geçirilmesi Cumhuriyetin önemli ve iradi kararları olarak Türkiye'de kadın hareketini destekleyen, toplumsal ihtiyaçlar hiyerarşisinde öne çekilmesine önayak olan önemli kazanımlar olarak tanımlanabilir.

Kurucu kadrolar Cumhuriyet kadınının toplumsal konumunu iyileştirmede ve mücadelesine alan açan bu çok önemli uygulamaları hayata geçirerek kadın hareketini yüzyıllarca öne taşımışlardır. Ancak tüm bu gelişmeler çok önemli olmakla birlikte kadınların sosyal aktörler olarak kendilerini tanımlama, kadın kimliğini ifade etme, sosyal süreçlerde aktif ve etkin sosyal aktörler olarak yer alma süreçleri devam etmektedir. Aslında Cumhuriyetin kurucu kadrolarının sağladığı bu önemli desteği ilerletmeyi hedefleyen süreç; kazanımların toplumsal alanda meşru olarak kabul edilip yerleşik hale gelmesi ve katlanarak artması için aslında yeni başlamaktadır. Özneleşme süreci sosyal aktörler açısından kendini tanımlama ve özerk kimlikler olarak toplumda yer alma ve toplumu dönüştürebilme gücünü gerekli kılar. Dolayısıyla süreklilik ve dayanışma içeren uzun süreçlerdir. Ataerkil toplumda kadına bazı haklar, statüler verilse de kadını tanımlama, sınırlarını çizme ve karar verme yetkisini erkekler tekelinde tutmaya devam etmektedir. Dolayısıyla kadınların özneleşme süreci ve sosyal aktörler olarak tarihin, toplumun ve sınıfın yapıcısı, edebiyat, sanat, bilimde etkin, karar verici, kendini tanımlama gücünü ve yetkisini elinde tutan, yazarak kendini ifade eden ve

kendi kaderini belirleyen özne kadınların cumhuriyetin kazanımları üzerinden yükselmesi hedeflenmelidir.

Ayrıca ataerkil sistemin kadınları olduğu kadar erkekleri de özneleşme serüveninde engellediği iddia edilebilir. 1980'lerden itibaren başlayan erkeklik çalışmaları bu alanda önemli mesafeler kat etmiştir. Yani denebilir ki; sosyal aktörler olarak toplumun öznesi kadınların mücadelesi ve kazanımları erkeklerin özneleşmesi mücadelesine de kaynaklık etmektedir.

*Prof. Dr. Gönül DEMEZ, Akdeniz Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

CUMHURİYETİN 100. YILINDA KADIN SAĞLIĞI

Doç. Dr. Mehtap TÜRKAY*

I. Giriş

Kadınlar, toplumun temel taşları ve geleceğin inşasında önemli rol oynayan unsurlardır. Türkiye nüfusunun yarısının da kadın olduğu düşünüldüğünde kadın sağlığı toplum sağlığının ayrılmaz bir parçası olmaktadır. Bu nedenle kadın sağlığı sadece hastalık ve sakatlıkla yani sadece fiziksel sağlıkla sınırlı değildir. Kadın sağlığının, ruhsal ve sosyal yönden de tam iyilik halinin olup olmaması ve bütün bu "tam iyilik durumlarını" etkileyen faktörler yönünden de düşünülerek, incelenmesi ve tanımlanması gerekmektedir.

Türkiye'de kadın sağlığını ele alırken, birçok önemli konuya ve sağlık düzeyi göstergesine odaklanmak gerekmektedir. Özellikle anne ölüm hızı, gebelik ve doğum öncesi bakım alma, doğum sonrası bakım, aile planlaması hizmetlerine ulaşım, nitelikli sağlık hizmetlerine erişim veya erişimindeki eşitsizlikler, kadına yönelik şiddet, kadının toplumsal statüsü gibi konular öne çıkmaktadır. Ayrıca kadın yoksulluğunun; sosyal, psikolojik, ekonomik, sağlık ve kadın hakları gibi kadın yaşamının tüm boyutlarını içeren bir durum olması ve tek başına kadının sağlığını olumsuz etkileyebilmesi, sağlık hizmetlerine erişimi sınırlaması açısından değerlendirilmesi, tartışılması gerekmektedir.

Bu yazıda Türkiye'de kadın sağlığı konusunda mevcut durum, sağlık düzeyi göstergeleri ile değerlendirilecek, bu konudaki önemli sorunlar ele alınacak ve çözüm önerileri sunulacaktır.

II. Kadın Sağlık Düzeyi Göstergeleri

Kadın sağlığı denildiğinde ilk akla gelen sağlık göstergesi anne ölüm hızıdır (AÖH). Anne ölümleri, özellikle

sağlık hizmetlerine erişmede, kamu kaynaklarından yararlanmada son derece etkili olan toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın statüsü ile yakından ilişkilidir. UNICEF verilerine göre; 2020 yılı için Türkiye'de anne ölümleri 100.000 canlı doğumda 17'dir. TÜİK istatistiklerine göre 2020 yılı AÖH, 100.000 canlı doğumda 13.6 iken, 2021 yılında 13.0 ve 2022 yılında 12.6'dır. Sağlık Bakanlığı İstatistik Yıllığı (2021) Haber Bülteninde yer alan bilgilere göre 100.000 canlı doğumda 13.1'dir.

Obstetrik hizmetlerin varlığını ve niteliğini gösteren perinatal (gebeliğin 22. haftasından sonra doğumu izleyen ilk 7 gün) bebek ölüm hızı, kadın sağlığının önemli ölçütleri arasında yer almaktadır. Gelişmiş ülkelerde perinatal ölüm hızı binde 8-10 arasında değişmektedir. Türkiye'de ise Sağlık Bakanlığı verilerine göre tüm haftalarda binde 10.8, 28 hafta ve sonrasında ise binde 7 olarak verilmiştir.

Aile planlaması hizmetlerinin değerlendirilmesinde kullanılan düşükler, isteyerek ve kendiliğinde düşükler olarak iki grupta değerlendirilir. Gebeliğin 22. haftasından önce sonlanmasına ya da fetüs 500gr'ın altındayken gebeliğin sona erdirilmesine düşük denmektedir. Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması (TNSA) verilerine göre 100 canlı doğuma karşı yapılan isteyerek düşük sayısı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Türkiye Nüfus Sağlık Araştırmalarında Düşükler ile İlgili Veriler (1968-2018)

Yıl	En az bir kez düşük yapana kadın yüzdesi	100 gebeliğe karşı yapılan isteyerek düşük sayısı	100 canlı doğuma karşı yapılan isteyerek düşük sayısı
1968	10.1	17.2	26.0
1973	-	17.3	27.0
1978	33.6*	-	15.2
1983	-	12.1	15.4
1988	16.8	23.6	35.1
1993	28.0	18.0	26.0
1998	27.0	14.5	20.9
2003	24.0	11.3	13.9
2008	22.1	10.0	-
2013	23.0	18.7*	13.5
2018	22.0	6.0	

*kendiliğinden ve isteyerek düşükler bir arada değerlendirilmiş

Doğum öncesi bakım (DÖB) dendiğinde, gebeliği süresince en az bir kez (istenilen en az 4 kez) eğitilmiş sağlık personeli tarafından gebelikle ilgili ziyaret edilen/kontrol edilen kadınların yüzdesi aklı gelmektedir. Anne/kadın sağlığı, mortalite (ölüm) ve morbidite (hastalık) göstergeleri ile doğrudan bağlantılıdır. TNSA 1998'e göre; Türkiye'de son beş yıl içinde gerçekleşen doğumlarda, son gebeliği süresince 100 gebenin 68'i DÖB almaktadır diğer bir ifade ile Türkiye'de 3 gebeden biri gebeliği süresince DÖB almamaktayken, TNSA 2018'de DÖB alma oranı %96'ya yükselmiştir. Gebelerin %90'ı ise; dört ya da daha fazla sayıda DÖB aldıklarını ifade etmiştir. Ancak kır-kent, doğu-batı bölgeleri arasında farklılıklar halen devam etmektedir.

TNSA 2018'e göre sağlık personeli yardımıyla ya da sağlık kuruluşlarında yapılan doğumların oranı %99'dur. Bu gösterge gebelik ve doğum sırasında gerçekleşen istenmeyen olaylara (komplikasyonlara) ilişkin dolaylı bir göstergedir. Bu nedenle, doğum öncesi ve obstetrik bakımın ulaşılabilirliği ve kalitesine ilişkin bir izleme ölçütü olarak kullanılmaktadır. Ayrıca bu göstergenin anne ölüm hızı ile yakın ilişkisi bulunmaktadır. Doğumların sağlık personeli tarafından yaptırılmaması durumunda, doğuma bağlı komplikasyonların oluşma riski artmakta ve anne ölümleri meydana gelebilmektedir.

Toplam Doğurganlık Hızı (TDH), sadece anne sağlığı açısından değil aynı zamanda çocuk sağlığı açısından da önemli bir göstergedir. Çünkü aşırı doğurganlık kadında anemi başta olmak üzere gebelik, doğum ve doğum sonrası komplikasyonları, anne ölümlerini arttırmaktadır. Çocukta ise; gelişme geriliğini, erken doğumları, düşük doğum ağırlıklı bebek doğumlarını ve/veya sakatlık ve bebek ölümlerini arttırmaktadır TDH, kadınların doğurganlık dönemlerinin sonunda sahip olacakları toplam çocuk sayısını göstermektedir. TNSA (2008) TDH 2.2, 2013 yılında 2.3 ve 2018 yılında ise kadın başına 2.3 çocuk (kentte 2.2, kırdada 2.8) düşmektedir. TNSA 2018'de toplam doğurganlık hızı doğu bölgesinde 3.2, eğitimi olmayan ya da ilkokulu bitirmemiş kadınlarda 4.4, yoksul hanelerde ise 3.6 olarak belirlenmiştir.

Gebelikten korunma amacıyla kontraseptif kullanma sıklığı, üreme çağındaki kadınların ya da eşlerinin modern ve geleneksel yöntemleri kullanma oranları ayrı ayrı hesaplanarak belirlenir. Bu oran aile planlamasında karşılanamayan gereksinimlerin hesaplanmasında yardımcı olmaktadır. Türkiye'de TNSA 2018 verilerine göre evli kadınların %70'i gebeliği önleyici herhangi bir yöntem kullanmakla birlikte modern yöntem kullananların oranı %49, geri çekme gibi geleneksel yöntemi kullananların oranı %21'dir. Aile planlamasında karşılanamayan gereksinim

TNSA 2013 sonuçlarına göre %6 iken TNSA 2018'de %12 olmuştur. Çocuk sahibi olmak istemediği için geleneksel yöntemle başvuran %21 oranını da karşılanamayan gereksinim olarak kabul ettiğimizde, gebelik istemediği halde yöntemle ve/veya hizmete ulaşamayan %33 oranında aile olduğu söylenebilir. Yani Türkiye'de her üç aileden biri aile planlaması hizmeti almamakta ya da ulaşamamaktadır.

III. Kadın Statüsü

Kadının üreme sağlığını etkileyen temel hakları sırasıyla; eğitim, çalışma/fırsat eşitliği, karar verme/seçme özgürlüğü, nitelikli sağlık hizmetlerine erişimde eşitlik, eşit işe eşit ücret ve toplumsal statü eşitliğidir. Bu haklar açısından kadın ve erkek arasında "toplumsal cinsiyet" rolleri açısından farklılıklar vardır. Örneğin Türkiye'de halen kadınların %4.1'i okuma yazma bilmiyorken erkeklerde bu oran %0.7'dir. Cinsiyete göre ortalama eğitim süresi kadınlarda 8.5, erkeklerde 10.0 yıldır. İlkokul sonrasında eğitime her düzeyde devam etme açısından kız öğrenci katılımı erkek öğrenci katılımının gerisinde kalmaktadır. TÜİK okullaşma istatistiklerine göre kadınların %93.1'i ilkökula, %89.7'si ortaokula, %89.3'ü liseye ve %49.2'si yükseköğretime başlamaktadır. Kadınların %6.9'u hiç okula gidememektedir.

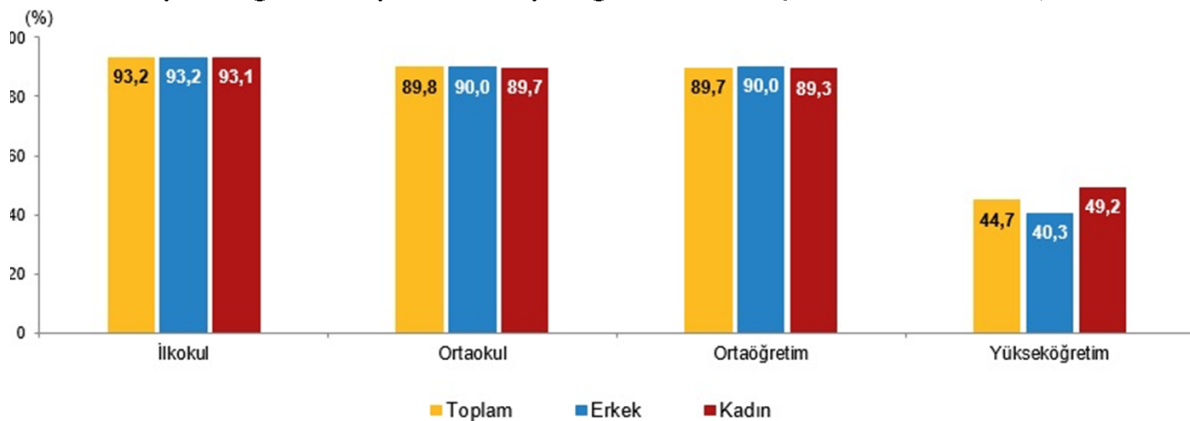
TNSA 2018'e göre, Türkiye'de 20-24 yaş evli kadınların %24'ü eşleriyle akrabadır. Evli kadınların %2'si eşlerinin

kendilerinden başka eşlerinin de olduğunu bildirmiştir. Yine 15-19 yaş grubundaki kadınların %4'ünün çocuk doğurduğu gösterilmiştir. Çocuk yaşta, erken evlilikler ve adolesan gebelikler Türkiye için halen bir sorun olmaya devam etmektedir. Kadının toplumsal statüsü açısından bu bulgular önemlidir. Toplumsal statü, toplumun sosyal çevrenin bireye attığı "Sosyal değer" olarak tanımlanırken, kadının statüsü, psiko-sosyal ve ekonomik faktörlerin bileşenlerinin, bileşkelerinin sonucu olarak tanımlanmaktadır. Kadının toplumsal statüsünü belirleyen faktörler aşağıda sıralanmıştır.

Kadının toplumsal statüsünü belirleyen faktörler:

- Toplumsal cinsiyet (Gender) rolü
- Toplumsal cinsiyette eşitlik / ayırımcılık
- Toplumsal cinsiyette hakkaniyet
- Eğitim "ortaöğrenime kaydolan kız ve erkek oranları"
- Çalışma yaşamına katılım ve kazanç:
  - o İş imkânları
  - o Endüstri ve hizmet sektöründe çalışan kadın oranı
  - o Gelir durumdan toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri
- Politika alanındaki katılım:
  - o Parlamentodaki toplam sayı içinde kadın milletvekillerinin payı
  - o Karar verme sürecinde kadınların payı
- Sosyal engeller:

Türkiye'de eğitim seviyesi ve cinsiyete göre net okullaşma oranı, 2021/22 (TÜİK;2022)

- o Kadına karşı ayrımcılık
- o Kadına karşı şiddet
- o Geleneksel uygulamalar

Bu anlamda Türkiye'deki kadınların statüsünü anlamaya yardımcı olacak, örneğin işgücüne katılım oranı erkeklerde %68.2 iken kadınlarda %31.8'dir (OECD ülke ortalaması erkeklerde %55.3, kadınlarda %44.7). Kadın parlamenter oranı 2019 yılında 17.3 iken, 2023 yılında %20.1'e yükselmiştir (OECD ülke ortalaması %31.2). İnsan hakları ihlallerinden biri olan kadına yönelik cinsiyet temelli şiddet ise halen artarak devam etmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün ortaklaşa yaptıkları "Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması" (2014) verilerine göre kadınların %36.0'sı fiziksel şiddet, %12.0'si cinsel şiddet ve %44.0'ü duygusal şiddete maruz kalmıştır. 2023 yılında kadına yönelik cinsiyet temelli şiddet oranı %38.0'e yükselmiş ve 357 kadın öldürülmüştür. Son 10 yılda öldürülen kadın sayısı 3 bin 901'dir.

Kadın yoksulluğu kavramı gelire göre değerlendirildiğinde mutlak yoksulluk ve göreceli yoksunluk olarak iki başlık altında incelenmektedir. Mutlak yoksulluk, yaşamı sürdürmek için gereken temel kaynakların yoksunluğunu, göreceli yoksunluk ise; toplumun çoğunun yararlandığı yaşam koşullarından faydalanamamayı tanımlamaktadır. Ancak yoksulluk sadece gelire dayanmamaktadır. Yoksulluk sorunu sosyal, kültürel bir sorundur ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile birlikte daha da belirginleşmektedir. Bu nedenle son yıllarda "yoksulluğun kadınlaşması" terimi kullanılmaktadır. Yoksulluğun kadınlaşması kavramı, 1. kadınların erkeklere kıyasla daha yüksek oranda yoksulluk oranlarına sahip olması; 2. kadınların yoksulluğunun erkeklerden daha şiddetli olması ve 3. kadınlar arasında yoksulluk oranının erkeklere göre artması

olarak üç farklı anlama gelmektedir. Yoksulluğun kadınlaşması anlamında TÜİK verilerine göz atılacak olursa daha önce de belirtildiği üzere Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranı erkeklere oranla daha azdır. Kadının eğitim düzeyi arttıkça istihdama katılım oranı artmakta ancak erkeğin gerisinde kalmaktadır. Eğitim düzeyine göre işsizlik oranları incelendiğinde; erkeğin aksine kadının eğitimi arttıkça işsizlik oranı da artmaktadır. Örneğin 2019 yılında okuryazar olmayan kadınların işsizlik oranı %5.8 iken, ilkökul ve ortaokul mezunlarının %13.4, Lise mezunlarının %22.8, mesleki veya teknik lise mezunlarının %25.8 ve yükseköğretim düzeyine sahip olanların %18.5'dir. Erkekler için eğitim düzeyine göre işsizlik oranları ise sırasıyla %17.2, %13.1, %13.3, %11.5 ve %10.3'dür. Hanede 3 yaş altında çocuğu olanların 25-49 yaş bireylerin istihdam oranı erkeklerde %87.3, kadınlarda ise %26.7'dir. Yani 3 yaş altında çocuğu olan erkekler kadınlara oranla yaklaşık 3.3 kat daha fazla istihdam edilmektedir. Hanede çocuğu olmayan 25-49 yaş bireylerin istihdam oranı ise; erkeklerde %71.1, kadınlarda 52.8'dir. Çocuğu olmayan kadınlar, 3 yaş altında çocuğu olan kadınlara göre 2 kat daha fazla istihdam edilmektedir. Kadınların kazançları da erkeklerin çok gerisinde kalmaktadır. TÜİK kazanç yapısı anketi sonuçlarına göre; 2018 yılında yükseköğrenime sahip kadınların yıllık brüt kazançları 62.051TL (12.895\$) iken, erkeklerin 78.041TL (16.217\$)'dir.

IV. Sonuç

Son yirmi beş yılda meydana gelen bilimsel ve teknolojik gelişmelere, sağlık hizmetlerinin yaygınlaşması gibi olumlu olaylara rağmen mevcut kadın sağlığı göstergeleri istenilen düzeyde değildir. Türkiye'de kadın sağlığı düzeyi, diğer gelişmiş ülkelere göre olumsuz olduğu kadar Türkiye içinde de bölgeler arası eşitsizlikler mevcuttur. Eşitsizliklerin arttığı bölgelerde yoksulluk, farklı sosyokültürel

yapı ve düşük eğitim düzeyi de mevcuttur ve sağlık sistemi var olan farklılıkları dikkate almamaktadır. Öncelikle olması gereken bireylerin "sağlıklı olma durumunun" korunmasıdır ve "sağlıklı olma durumunun" korunması birinci basamak sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi ile mümkündür. Sağlık hizmetinin hastalık varlığında başlatılması, toplum sağlığını iyileştirmeyi ve geliştirmeyi hedefleyen toplumlar açısından yeterli değildir. Çünkü en basit anlatımla iyi donanımlı, gelişmiş, devasa büyük hastaneler sadece kendilerine başvuran hastalara hizmet eder, kendilerine başvurmeyen, sağlık hizmetine ulaşamayan bireylere hizmet veremez. Kadın sağlığını korumak ve geliştirmek için hatta çocuk, yaşlı, yoksul, engelli gibi toplumdaki dezavantajlı grupların da sağlığını korumak ve geliştirmek için en azından hekim, ebe ve hemşirenin bir ekip olduğu, hakkaniyet temelinde, toplum katılımı sağlandığı, hizmetin sürekli sağlanabildiği, uygun teknolojinin kullanıldığı, çok sektörlü yaklaşımın benimsendiği birinci basamak sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Kadın statüsünün yükselmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması toplumların kalkınması açısından da önem taşımaktadır. Unutmamak gerekir ki sürdürülebilir kalkınmanın önündeki en temel engel toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Çünkü kadının eğitim düzeyinin ve dolayısıyla istihdamının artması yoksulluğu azaltmaktadır. Ayrıca günümüzde tüm varlık ve hizmetlerin değerlerinin para ile ifade edilmesi alışılmıştır. Cinsiyet eşitsizliğinin de para karşılığı değeri 2030 yılında bir trilyon dolardan fazla olacağı tahmin edilmektedir. Cinsiyet eşitsizliğinin kalkınmanın önündeki engel olarak görülmesinin nedeni de budur. Bu nedenle, Türkiye, kadın statüsünü yükseltmek, kadın hak ihlallerinin önü geçmek ve kadına uygulanan cinsiyet temelli şiddet ile mücadele etmek anlamına gelen İstanbul

Sözleşmesi'ne yeniden imza atmayı gözden geçirmelidir.

V. Kaynaklar

1. Soysal, G., Özcan, C., & Akın, A. (2022). Dünyada ve Türkiye'de kadın, anne ve çocuk sağlığının güncel durumu. *Sağlık ve Toplum*, 32(1), 3-13.
2. Sağlık Bakanlığı. (2022). Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2021 Haber Bülteni. <https://sbsgm.saglik.gov.tr/Eklenti/44131/0/saglik-istatistikleri-yilligi-2021-haber-bultenipdf.pdf>. [Erişim Tarihi Mart 2024]
3. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2020). Dünya Nüfus Günü, 2020. Erişim: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dunya-Nufus-Gunu-2020>. [Erişim Tarihi Mart 2024]
4. TÜİK. (2022). Ulusal Eğitim İstatistikleri, 2022. Erişim: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=National-Education-Statistics-2022-49756>. [Erişim Tarihi Mart 2024]
5. Tezcan, S., Ergöçmen, B. A. (2012). Türkiye'de İsteyerek Düşükler. *Turkish Journal of Public Health*, 10 (Özel Sayı), 36-42
6. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2013. Erişim: https://hips.hacettepe.edu.tr/tr/2013_turkiye_nufus_ve_saglik_arastirmasi-67. [Erişim Tarihi 01. 03. 2024]
7. Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması (TNSA). (2018). Erişim: https://hips.hacettepe.edu.tr/tr/2018_turkiye_nufus_ve_saglik_arastirmasi-55. [Erişim Tarihi 01. 03. 2024]
8. Ediz, A., Altan, Ş. (2017). Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Bir Alan Araştırması. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (2017), 397-410.
9. Enstitüsü, N. E. (2014). Türkiye'de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması 2014.
10. Avcil, C. (2022). Yoksulluğun Cinsiyeti: Türkiye'de Kadın Yoksulluğuna Teorik Bakış. *Artuklu Kaime Uluslararası İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi*, 110-

134.

11. Şantaş, F. (2017). Yoksulluğun sağlık statüsü ve sağlık hizmetleri kullanımı ile ilişkisi. Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (13), 545-591.

12. Zambak, M. (2020). Türkiye’de Cinsiyet ve Eğitim Seviyesine Göre Farklılaşan Bölgesel Göçün Yoksulluk Üzerine Yansımaları. İzmir İktisat Dergisi. 35(1), 33-52. Doi: 10.24988/ije.202035103

*Doç. Dr. Mehtap TÜRKAY, Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD, Antalya

ARKEOLOJİDE KADIN VAROLUŞ BİLİNÇ MÜCADELE

Prof. Dr. Gül Işın*

Ülkemiz kadınının toplumsal hayatta varoluş mücadelesine katılma hakkı, hiç kuşkusuz büyük vizyoner Mustafa Kemal Atatürk sayesinde 1926 yılında anayasal düzlemde kabul edilen Medeni Kanun ile gerçekleşmiştir. Dönemin erkek egemen modern dünyasında ise kadın benzer varoluş mücadelesine 19 yüzyıl ortalarından itibaren direnç göstermeye başlamış, 20. yüzyıl başlarına gelindiğinde zor da olsa çalışma hayatı ve akademide kimi zincirleri kırmaya başarmıştır.

Toplumsal hayata dahil olmaya çalışan kadın için oldukça sancılı olan bu süreçte aristokrasinin koleksiyon merakının ötesinde tarih disiplini içinde akademi dünyasında kendine yeni yeni yer bulmaya başlayan arkeoloji bilimine merak saran kadınlar, hiyerarşinin yanı sıra arazi koşulları gibi fiziki zorlukları da bulunan bu alanda varlık gösterebilmek adına, her zaman öncelikli karşı cinse göre kendini kabul ettirebilmek için zorlu mücadelelerin içine girmiştir.

Günümüzde kadın olarak arkeoloji dünyasında var olmaya çalışan kadın ister ülkemizde ister modern dünyada olsun, hala kimi zaman 19. yüzyıldan kalma erkek değerleriyle mücadele etmek zorunda bırakılmaktadır. Bu mücadelenin en çarpıcı mottolarından biri Amerikalı arkeolog Sally Binford'un (1924-1994) "I'm not here to cook, I'm here to dig"dir. Bu söylem arazi ya da kazıevi koşullarında kadın araştırmacı ya da öğrencinin mesleki eğitim ve tecrübelerini baltalayacak fazladan yüklenen görevlere bir karşı duruştur. Bu tarz görevlerin kadın erkek eşitliği içinde ortaklaşa gerçekleştirilecek basit işler olmalarına karşın günümüzde dahi benzeryaklaşımlarla karşılaşıldığına dair isyanlar gazetelere haber olarak yansiyabilmektedir (1).

Günümüzde tüm aksaklıklara rağmen Arkeoloji Bilimi'nde bilfiil çalışan ve akademide varlık gösteren kadın sayısı en azından 1/3 oranını yakalamıştır. Akademide dünya ölçeğinde rekabet edebildiğimiz ender alanlardan olan Arkeoloji, Antropoloji ve Eskiçağ Bilimleri'nde kadın günümüzdeki konumunu hiç kuşkusuz Atatürk Cumhuriyeti'nin öncü kadınlarına borçludur. Bu kadınların tamamının burada anılması mümkün olmasa da Prof. Dr. Afet İnan, Prof. Dr. Seniha Tunakan, Prof. Dr. Sabahat Atlan, Prof. Dr. Jale İnan, Doç. Dr. Azra Erhat, Prof. Dr. Halet Çambel, Prof. Dr. Nimet Özgüç, Prof. Dr. Muhibbe Darga, Prof. Dr. Mükerrerem Usman Anabolu, Prof. Dr. Ufuk Esin gibi isimler azim, kararlılık ve çalışkanlıklarıyla gelecek kuşaklara örnek olmayı sürdüreceklerdir.

Kaynaklar

1. Gümüşkaya H. Arkeoloji ve antropoloji alanında kadın olmak: Ayrımcılığı kazımak gerek. <https://www.birgun.net/haber/arkeoloji-ve-antropoloji-alaninda-kadin-olmak-ayrimciligi-kazimak-gerek-311190>

*Prof. Dr. Gül Işın Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü

ÜTOPYA ÜNİVERSİTESİNDEN HABERLER

ÜTOPYA ÜNİVERSİTESİNDEN HABERLER; "BAŞARININ KÖKENİ"

Ütopya üniversitesinde "Ütopyanın 100. yılı" etkinlikleri tüm hızıyla sürmekte. Kampüste düzenlenen etkinlikler yanı sıra öncü bilim insanlarının katıldığı konferanslarda salonlar dolup dolup taşıyor. Şehrin de bu toplantılara çok ilgi gösterdiğini gözlüyoruz. En son konferansı bizde gazeteci olarak izledik ve gözlemlerimizi aktarmak için sayfalarca haber yapmamız gerekti. Fakat biz yine de Ütopya Üniversitesi Rektörü ile yaptığımız röportajın bir bölümünü aktarmak istedik siz okuyucularımıza. Konferansın başlığı "100 yıl ve Anayasa" idi. Konferansın sonunda Eğitim Fakültesi ile Hukuk Fakültesi kadın öğretim üyeleri konuşmacıların salonun önündeki çınar altındaki bankta Rektörle birlikte oturup soluklanıp, çaylarını yudumladıkları anda yanlarına sokulduk ve sorduk;

Akademik Bilinç; Sayın Hocalarım, okuyucularımız için tek bir soru sorma hakkımız olabilir mi?

Rektör; Elbette, ama soruyu artık bana değil konuşmacılarımıza sorsanız daha iyi olmaz mı?

Akademik Bilinç; Rektörümüz kadın, iki konuşmacımız kadın. Bir rastlantımı bu Anayasayı ele aldığımız konferans için?

Rektör; Tek soruluk hakkınızı böylesi açık bir durum için mi kullandınız Akademik Bilinç, aşk olsun, size yakıştıramadım!

Akademik Bilinç; Hocam, hocam, çok haklısınız; Elbette sormak istediğimiz soru o değildi. Sorumuz şu; Bugüne, bu Ütopya Dünyasına bizi getiren Anayasanın hangi

maddesi olmuştur?

Rektör; Evet işte güzel soru diye buna derim. Ama yanıtı konuşmacılardan beklemeliyiz!

(Konuşmacılar bir birine bakar ve aynı anda) Aaaaa... bunu biz konferans içinde söylemeyi nasıl unuttuk! İşte o tek madde;

"İlköğretim zorunlu ve parasızdır. 7. yaşa basan kız erkek her çocuk 15. yaşını tamamlayıncaya kadar, laik ilkokula, teknik okullara devam etmeye zorunludur.

-Zorunlu öğretim çağında bulunan her çocuk öğrenim sürecinde:

- a) Yaşam okuluna özgü ilkeleri uygulayabilecek öğretmenlere kavuşmak,
- b) Sağlığı koruyucu olanakları elde etmek,
- c) Çağdaş bir okul binasında okumak ve eğitilmek,
- d) Kitaplardan, öğretim araçlarından yararlanmak,
- e) Öğrenimi süresince taşıt araçlarından parasız yararlanmak, haklarına sahiptir.

-İlk eğitim ve öğretim kurumlarının amacı öğrencileri (ülkesinin)* toplumsal, ekonomik bünyesine en iyi bir şekilde uyum sağlayacak cumhuriyetçi ve laik vatandaşlar olarak yetiştirmektir.

- İlköğretim kurumlarında sınıf mevcudu 50 öğrenciden fazla olamaz. Bu kurumlara devam eden öğrenciler yılda en az 200 gün öğrenim görürler. Günlük öğrenim süresi 5 ders saatinden az olamaz.

-Zorunlu öğrenim çağında bulunan çocuklar Devlet okullarından başka okul ya da derslere devam edemezler.

-Bakılmaya muhtaç kimsesiz çocuklar, zorunlu öğretimi tamamlayıncaya kadar Devlet tarafından eğitilirler.

-İlköğretim harcamaları Devlet, Özel İdare, Belediye ve Köy bütçelerine konulacak ödeneklere ve Devlet'çe kabul edilen yardımlarla karşılanır.

-Herhangi katmandan olursa olsun, her normal çocuk, özellik ve yeteneklerine göre her derecedeki okullarda öğrenim görmek hakkına sahiptir.

- Zorunlu öğretim kurumlarında Devlet'in resmi dilinden başka dille öğretim yapılamaz.

-Yetişkin halktan okuma yazma bilmeyenler, okuryazar duruma gelmelerini sağlayacak, halk eğitimi ile bezenmelerine yarayacak örgütlere ve kurumlara kavuşmak hakkına sahiptirler.

-Köylerde ve köy niteliğinde olan beldelerdeki halk, oturduğu yerlerin gereksinim ve özelliklerine en uygun laik eğitim kurumlarına kavuşmak hakkına sahiptir.

-Siyasi partiler, zorunlu ilköğretimin, halk ve meslek eğitiminin, sanat ve bilim alanındaki çalışmaların hızını engelleyecek girişim ve hareketlerde bulunamazlar."**

Akademik Bilinç; Bugünü, Anayasa'nın bu maddesine bağlıyız diyorsunuz değil mi Hocam?

Rektör; Çok açık değil mi? Basit ama iktidardaki, aydınlık ve halktan yana olan anlayışın gücüne dayanan bu madde sayesinde bizler buradayız. Ütopya gibi değil mi?

Akademik Bilinç; Üç kadın akademisyenin anaç ve sevgi dolu bakışları arasında bu maddeyi yazan Anayasa yapıcılarına şükran duyguları ile yanlarından ayrıldık.

Hilmi Uysal

*Sözcük metne uyumlu olarak değiştirilmiştir.

**İsmail Hakkı Tonguç tarafından Haziran 1960 tarihinde (ölümünden birkaç gün önce) 1960 Anayasası için önerilen ve dikkate alınmayan eğitim ile ilgili madde.

Kaynak; Engin Tonguç, Bir Eğitim Devrimcisi-İsmail Hakkı Tonguç-Yaşamı, Öğretisi, Eylemi; Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği Yayınları, Altıncı Baskı, 2015, İzmir, Sh 719-720.

KADIN YOKSULLUĞU ÇALIŞTAYINDAN ÇOCUK REFAHI ÇALIŞMALARINA

Prof. Dr. E. Fulya D. Sarvan*

Geçtiğimiz yıl 10 Mart 2023 tarihinde Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği Antalya Şubesi organizasyonunda ve Akdeniz Üniversitesi Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Araştırma ve Uygulama Merkezi ile TOBB Antalya Kadın Girişimciler Kurulu paydaşlığında ATSO Konferans Salonunda düzenlenen Antalya Kadın Yoksulluğu Çalıştay'ında, 40 kurumdan toplam 124 üniversite, STK, yerel yönetim ve kamu kurumu temsilcisinin katılımıyla kadın yoksulluğunun on farklı türü (yaşlı/işçi/istihdam dışı/ev eksenli üretici veya kooperatifçi/ göçmen/yalnız anne-çocuk/ çiftçi-kırsal/ engelli ve engelli veya hasta bakan/öğrenim gören-öğrenim dışı/ tutuklu-hükümlü kadın) on ayrı masada tartışılmış ve her türden kadın yoksulluğu ile mücadele için politika üretenlere yol gösterecek tespitler ve önerileri içeren Antalya Kadın Yoksulluğu Çalıştayı Sonuç Raporu (2023) dijital formda yüzlerce kurum ile paylaşılmıştır.

Çalıştaya esin veren kadın yoksulluğu olgusu tüm dünyada geçerliliğini koruyan en can yakıcı insan hakları sorunlarından biridir. Yoksulluk tüm dünyada önlenemeyen ciddi bir sorun olmaya devam ederken, dünya toplamında yaklaşık 1,5 milyar olduğu tahmin edilen yoksul nüfusun %70'inin kadın olduğu genel kabul gören bir veridir. Ayrıca kadınların yoksulluğu erkeklerden daha derin bir şekilde yaşadığı da nitel çalışmalarla tespit edilmiş bir gerçektir. Araştırmalar, 2019 yılında patlayan Covid-19 pandemisi sürecinin ekonomi üzerinde yarattığı durgunlaştırıcı etkiler nedeniyle yoksulluğun yeni bir ivme kazandığını ve hayatı durduran, işletmeleri kapattıran, istihdamı düşüren daralmadan

en fazla kadınların etkilendiğini ortaya koymuştur.

Bu derin yoksulluk sarmalının kadınlar üzerindeki etkilerini konuşmak ve sosyal politika ve proje önerileri geliştirmek üzere planlanan çalıştayın hazırlıkları devam ederken 6 Şubat 2023 tarihinde ülkemizin güneydoğusunda yaşanan büyük deprem felaketi kadın yoksulluğuna yeni bir boyut eklemiş, kamu kurum ve kuruluşlarımızın afet durumlarında derinleşerek ortaya çıkan yoksulluk durumları ile baş etmek üzere kadınlara yönelik yeterli sosyal hizmet politikalarına sahip olmadığı görülmüş, bu nedenle çalıştay kapsamında afetzede kadınların sorunlarının da ele alınarak yoksul kadınlar üzerindeki muhtemel etkilerine yönelik politikalar da önerilmesi gerekli görülmüştür.

Uluslararası kuruluşların raporları, tüm dünyada Covid-19 pandemisi ve Ukrayna Savaşı sonrasında yoksul insanların yaşamlarının daha da karmaşık hale geldiğini, yükselen gıda ve yakıt fiyatları, iklim şokları ve küresel ekonomik daralma eğilimi ile yoksullar için belirsizliklerin ve zorlukların artmış olduğunu ortaya koymaktadır. 2022 Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (MPI) Raporu (OPHI&UNDP, 2022) rakamları 6,1 milyar insanı kapsayan 111 ülkedeki hanehalkı araştırmalarıyla toplanan verilere dayanılarak 1,2 milyar insanın akut çok boyutlu yoksulluk içinde yaşadığını ortaya koymuştur. 2000 yılında ilan edilen Birleşmiş Milletler (BM) Binyıl Kalkınma Amaçları Bildirgesi aşırı yoksulluğun ve açlığın, ayrıca cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılması, kadınların güçlenmesi,

çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması, kalkınma için ortak hareket etme gibi çok önemli hedeflerin 2015 yılına kadar gerçekleştirilmesini öngörmüştü. İzleyen on beş yılda hedeflere odaklanan ülkelerde olumlu sonuçlar elde edildiği görülmele birlikte, dünyanın pek çok bölgesinde eşitsizliklerin devam ettiği tespit edilmiştir. 2015 yılında ise 2030 yılına kadar gerçekleştirilmek üzere 2030 BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (Küresel Amaçlar) ilan edilmiştir. "Yoksulluğun tüm biçim ve boyutlarıyla ortadan kaldırılmasını sürdürülebilir kalkınma için vazgeçilmez bir gereklilik" olarak kabul eden Küresel Amaçlar, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 193 üye ülkenin imzası ile kabul edilmiştir. 17 temel amaç ve 169 adet alt hedeften oluşan bu BM Bildirgesinin dokuz temel amacının alt hedeflerinde kadın yoksulluğunun ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ortadan kaldırılması ve kadının güçlenmesi yolunda tedbirler alınması vurgulanmıştır (GAİB, 2022).

Birleşmiş Milletler Bildirgelerinde yansımaları bulan ortak insani değerlerin ve küresel amaçların ortaya koyduğu gibi, daha iyi ve sürdürülebilir bir dünya için sağlıklı, iyi eğitilmiş ve evrensel bilince sahip çocuklara ve onları yetiştirebilecek kadınlara ihtiyaç vardır. Bu durumda dünyanın geleceğinin bugün kadınlara ve çocuklara nasıl davrandığımızı, onlara ne tür yaşam koşulları sağladığımızı, yoksulluk yaşamamaları için nasıl bir çaba harcadığımızı bağlı olduğu kuşkusuzdur. Nitekim ülkemizin de imzacısı olduğu 1985 tarihli "BM Kadınlara Karşı Her Tür Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW) de, 1961 yılında imzaya açılan ve 1996 yılında gözden geçirilen Avrupa Konseyi Avrupa Sosyal Şartı da, Avrupa Birliği'nde 2000 yılından bu yana uygulanmakta olan Lizbon Stratejisi de, 2012'de OECD'nin ilan ettiği toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi inisiyatifi de (OECD, 2017)

kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi, kadın yoksulluğunun ortadan kaldırılması için dünya ülkelerinin hükümetlerine önemli sorumluluklar yüklemektedir. Ancak Dünya Ekonomik Forumu 2023 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Raporuna göre (WEF GGGR 2023) Türkiye genel eşitlik sıralamasında 146 ülke arasında 129. (bir önceki yıla göre 5 sıra gerilemiş); ekonomik katılım ve fırsatlar sıralamasında 133.; eğitime erişim sıralamasında 99.; sağlık ve yaşamı sürdürme sıralamasında 100.; politik güçlenme sıralamasında 118. (bir önceki yıla göre 6 sıra gerilemiş) sırada bulunmuştur. Dünya ülkeleriyle karşılaştırmalar ülkemizin toplumsal cinsiyet eşitliği karnesinin hiç de memnuniyet verici olmadığını göstermektedir.

Türkiye'de kadın ve çocuk yoksulluğu üzerine düzenli olarak ampirik raporlar yayınlamakta olan Derin Yoksulluk Ağı'nın Kadın Yoksulluğu Raporunda (2023c), yoksullukla mücadele eden kadınların çocuk yaşta ekonomik sebeplerle evlendikleri; eğitim haklarına erişemedikleri; evdeki bakım yükü nedeniyle çalışmadıkları; sağlık hizmetlerine, doğum kontrol araçlarına ve hijyenik pedlere erişmekte zorluk çektikleri; şiddete maruz kaldıklarında adalete erişemedikleri; erkeklerin en az iki katı bakım işi üstlendikleri; dünya çapında gelir karşılaştırmaları yapıldığında, aynı iş için kadınların erkeklerden ortalama %24 daha az ücret aldığı; genel olarak kadınların yoksulluk içinde yaşama olasılığının erkeklere göre %35 daha fazla olduğu vurgulanmaktadır.

Derin Yoksulluk Ağı "Türkiye'de Çocuk Yoksulluğu Raporu" (2021) TÜİK'in 2019 "Çocuk İşgücü Araştırması" verileri yanı sıra İstanbul'da ikamet eden, düzenli geliri olmayan ve güvensiz işlerde çalışan 103 hane ile yapılan görüşmelere dayanarak çocuk yoksulluğu profilini ortaya koymuştur. Buna göre, görüşülen 103

hanenin %13'ünde çocuklar çalışmakta, %6'sında haneye sadece çocuklar gelir getirmekte, bu çocuklar kâğıt, hurda toplayıcılığı, seyyar satıcılık, tekstil işçiliği gibi ağır iş koşulları ve uzun çalışma saatleri gerektiren alanlarda çalışmakta; ailelerin %41'i herhangi bir sağlık güvencesine sahip olmamakta; %34'ünün sağlık güvencesi ilaç masrafını karşılamadığı için ilaca ulaşamamakta; %46,9'u yeşil karttan yararlanmakta; %49,5'i ekonomik destek almakta; %57,8'inde çocuklar pandemi dönemindeki uzaktan eğitime devam edememekte; %85'i yeterli besine ulaşamamakta; %74'ü bebek maması ve bezi almakta zorlanmakta, %21'i hiç alamamakta; %38,7'sinde her gün öğün atlanmakta; %38,8'i evini kaybetme riskiyle karşı karşıya bulunmaktadır.

Kadın ve çocuk yoksulluğu ile ilgili acil konulara dikkat çekmek amacıyla hazırlanan Derin Yoksulluk Ağı (2023b) "Türkiye'de Kadın ve Çocuk Yoksulluğu: Bazı Acil Sorunlar Bilgi Notu" başlıklı raporda ise, TÜİK'in 22 Mart 2023 Türkiye Çocuk Araştırmasına dayanılarak çarpıcı veriler vurgulanmıştır. Bu rapora göre, 2022 yılında Türkiye'de altı aylık ve daha yukarı yaştaki çocukların yalnızca %12,7'si et, balık ve tavuktan bir tanesini her gün tüketebilmektedir. Her gün meyve tüketebilenlerin oranı %50,5; sebze %33; fasulye, nohut, mercimek gibi kuru baklagiller %10,9; peynir, yoğurt gibi hayvan sütünden yapılan yiyecekler %57,8; ekmek veya makarna gibi tahıldan yapılmış yiyecekler %62,4'dir. Bu oranlara tersten bakıldığında, sağlıklı büyüme için ihtiyaç duydukları besinleri tüketemeyen çocuk oranının ne kadar yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu veriler çocuklarını beslemeye çalışan kadınların ne kadar büyük bir yoksulluk ve çaresizlik içinde olduğunu açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

Kadın yoksulluğunun çok yönlü olarak masaya yatırıldığı 2023 Antalya Kadın Yoksulluğu Çalıştayı kadın yoksulluğu ile çocuk yoksulluğunun ne denli içiçe geçmiş olduğunu ortaya koyarak yoksulluk başta olmak üzere çocukları tehdit eden bellibaşlı sorunları ele alan, farkındalık yaratan, çocuk hakları ve refahını odağa yerleştiren kapsamlı çalışmalara ihtiyaç olduğunu göstermiştir. 2024 yılı başında ekonomik kriz ve yüksek enflasyon nedeniyle hızla derinleşen yoksulluk koşullarında çocuklarda giderek yaygınlaşan gizli açlık, gelişim bozuklukları, çocuk işçiliği, örgün eğitim dışında kalma, çocuk istismarı, çocuğa yönelik şiddet su yüzüne çıkan ve acil önlem bekleyen ülke meseleleri olarak değerlendirilerek Akdeniz Üniversitesinden 40'ın üzerinde akademisyen, 80'e yakın STK üyesi ve yerel yönetim temsilcisinin katıldığı bir çalışma grubu oluşturulmuş ve 2024 yılı boyunca çocukları tehdit eden konularda çok yönlü akademik çalışmalar ve saha çalışmaları yürütmek üzere Çocuk Hakları ve Refahı Projesi başlatılmıştır. Yıl boyunca çocukları tehdit eden konuları tartışmak üzere çalıştaylar, araştırma sonuçlarını kamuoyu ile paylaşmak üzere sempozyumlar ve kamuoyunu acil politikalar konusunda bilgilendirmek üzere basın toplantıları düzenlenecek, halkın bu konulardaki farkındalık ve sahip çıkma davranışları etkilenmeye çalışılacaktır. Akdeniz Üniversitesi akademisyenleri ve Antalya'nın sivil toplum gönüllüleri bu önemli meseleye sahip çıkmış bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

Derin Yoksulluk Ağı, (2023a), Türkiye'de Çocuk Yoksulluğu Bilgi Notu, Erişim tarihi: 25 Mayıs 2023, Erişim Linki: https://derinyoksullukagi.org/wp-content/uploads/2021/09/21443_DYA_CocukYoksullugu_BilgiNotu_Web-1.pdf
Derin Yoksulluk Ağı, (2023b), Türkiye'de Kadın ve Çocuk Yoksulluğu: Bazı Acil Sorunlar Bilgi Notu, Mayıs 2023 <https://>

derinyoksullukagi.org/turkiyede-kadin-ve-cocuk-yoksullugu-bazi-acil-sorunlar-bilgi-notu-mayis-2023/. Erişim tarihi 30 Mayıs 2023.

Derin Yoksulluk Ağı, (2023c), Kadın Yoksulluğu Hakkında Bilgi Notu, Erişim tarihi 25 Mayıs, 2023, Erişim linki: [https://derinyoksullukagi.org/raporlar/kadin-yoksullugu-hakkinda-bilgi-notu-talepler/GAİB \(2022\) 2030 BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, Güneydoğu Anadolu İhracatçı Birlikleri Eğitim ve Ekonomik Araştırmalar Şubesi, Haziran 2022.](https://derinyoksullukagi.org/raporlar/kadin-yoksullugu-hakkinda-bilgi-notu-talepler/GAIB%20(2022)%2030%20BM%20Surdurulebilir%20Kalkinma%20Hedefleri,%20Guneysdogu%20Anadolu%20Ihracatci%20Birlikleri%20Egitim%20ve%20Ekonomik%20Arastirmalar%20Subesesi,%20Haziran%202022)

OECD. (2017). The Pursuit of Gender Equality: An Uphill Battle, OECD Publishing, Paris. Erişim Linki: http://dx.doi.org/10.1787/9789264281318_en.

OPHI&UNDP, (2022). Global Multidimensional Poverty Index 2022: Unpacking Deprivation Bundles to Reduce Multidimensional Poverty, United Nations Development Programme and Oxford Poverty and Human Development Initiative. Sarvan, Fulya ve Zambak, Mehmet (Raportörler) Antalya Kadın Yoksulluğu Çalıştayı Sonuç Raporu (2023) (Dijital Kitapçık)

TÜİK, (2019). Çocuk İşgücü Anketi 2019, Türkiye İstatistik Kurumu. Erişim tarihi: 25 Mayıs 2023, Erişim linki: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Child-Labour-Force-Survey-2019-33807>

TÜİK, (2023). Türkiye Çocuk Araştırması, Türkiye İstatistik Kurumu, 22 Mart 2023. Erişim tarihi: 25 Mayıs 2023. Erişim linki: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Cocuk-Arastirmasi-2022-49744>

World Economic Forum, Global Gender Gap Report, 2023. Erişim Linki: <https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2023/>

*Prof. Dr. E. Fulya D. Sarvan, Akdeniz Üniversitesi İİBF Emekli Öğretim Üyesi, Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği Antalya Şube Başkanı

TIPTA DİPLOMA DEĞİL EĞİTİM ESASTIR

Prof. Dr. Osman İNCİ

ABSTRACT:

Medicine was the first choice in exams 30-40 years ago, now it has fallen to the very back rows and Faculty quotas are not being met. Our youth do not want to become doctors. Violence, which has become a regular occurrence in health institutions, and attempts made at the dignity of the profession have a negative impact on the young generation. In the last 3 years, 7115 physicians have received a certificate of good behavior to go abroad. The brain drain in medicine continues to increase. Our qualified academicians and doctors are leaving the country.

We are overwhelmed by the numbers of faculties and the student quotas. In the last 2023-2024 academic year, 110 Medical Faculty enrolled students. while the student quota was 4550 in 2004, it became 21.950 in 2023. However, 587 quotas remained vacant in 15 Foundation Faculties in Public Faculties. Medical School student quotas now remain empty.

Without infrastructure; Faculties with inadequate faculty and hospital physical structures and laboratory equipment were opened. Germany's population is close to ours; 83.5 million, the number of Medical Faculties is 43, the US population is 329.5 million, the number of Medical Faculties is 154, the number of Medical Faculties in our country is 128 and 83 of them were established in the last 20 years. Considering the number of Medical Faculties compared to the country's population, we are first in the world.

Academic staff is numerically insufficient and also very questionable in terms of quality. We see that in some 20-30 year old faculties, departments and

science branches are closed and students are directed to other faculties. There are 11 Faculty of Medicine affiliated with the University of Health Sciences, and 9 of them are sent to other faculties for Basic Medical Sciences Education. There are 20 public medical faculties that are not university hospitals, and foundation medical faculties hang signs in agreement with private hospitals. There are dozens of Medical Faculties that do not meet the criteria for opening a Medical Faculty determined by YÖK. The National Core Education Program (UCEP), which was accepted by the YÖK General Assembly in 2002, started to be implemented in 2003-2004, and unfortunately, more than half of our Medical Faculties do not meet these conditions.

Despite all these negativities, we are proud, boastful and confident in our profession. The history of medicine begins with the history of humanity and is described as a divine profession, we are aware of this. The "white collapse" will be stopped.

Keywords: Medical Education, doctor migration, accreditation, core training program

Öz:

Doktorluk 30-40 yıl önce sınavlarda birinci tercihti, şimdilerde en arkalara düştü ve Fakülte kontenjanları dolmuyor. Gençlerimiz doktor olmak istemiyor. Sağlık kurumlarında artık günlük yaşam haline gelen şiddet ve mesleğin saygınlığına yönelik girişimler genç kuşağı olumsuz etkilemektedir. Son 3 yılda 7115 hekim yurtdışına gitmek için iyi hal belgesi aldı. Tıpta Beyin göçü artarak sürmektedir. Nitelikli Akademisyenlerimiz ve

hekimlerimiz ülkeyi terk ediyorlar.

Fakülte sayısında ve öğrenci kontenjanında sayılara boğulduk. Geçen 2023-2024 Eğitim-Öğretim yılında 110 Tıp Fakültesi öğrenci aldı. 2004 yılı öğrenci kontenjanı 4550 iken 2023'de 21.950 oldu. Ancak kamu Tıp Fakültelerinde 15, vakıf fakültelerinde 587 kontenjan boş kaldı. Tıp Fakültesi öğrenci kontenjanları boş kalıyor artık.

Alt yapısı olmayan; fakülte ve hastane fiziki yapısı, laboratuvar donatıları yetersiz fakülteler açıldı. Almanya'nın nüfusu bize yakın; 83.5 milyon, Tıp Fakültesi sayısı 43, ABD nüfusu 329.5 milyon Tıp Fakültesi sayısı 154, bizde ise Tıp Fakültesi sayısı 128 ve 83 tanesi son 20 yılda kuruldu. Ülke nüfusa oranla Tıp Fakültesi sayısına bakıldığında dünya birincisiyiz.

Akademik kadrolar sayısal olarak yetersiz ve ayrıca nitelik olarak da çok tartışmalıdır. Bazı 20-30 yıllık fakültelerde anabilim dalları ve bilim dallarının kapatıldığını, öğrencilerin başka fakültelere yönlendirildiğini görmekteyiz.. Sağlık Bilimleri Üniversitesine bağlı 11 Tıp Fakültesi var ve bunlardan 9 tanesi Tıp Temel Bilimler Eğitimi için başka fakültelere gönderilmektedir. Üniversite hastanesi olmayan 20 kamu Tıp Fakültesi var, vakıf Tıp Fakülteleri ise özel hastanelerle anlaşarak tabela asmaktadırlar. YÖK tarafından belirlenen Tıp Fakültesi açma ölçütlerine uymayan onlarca Tıp Fakültesi var. YÖK Genel Kurulu tarafından 2002 de kabul edilen Ulusal Çekirdek Eğitim Programı(UÇEP) 2003-2004 yılında uygulanmaya başladı, Tıp Fakültelerimizin yarısından fazlası ise maalesef bu koşulları karşılamamaktadır.

Tüm bu olumsuzluklara karşın biz mesleğimizle gurur duyuyor, övünüyor, güveniyoruz. Hekimlik tarihi

insanlık tarihi ile başlar ve Tanrısal meslek olarak nitelendirilir, bunun ayırında ve bilincindeyiz. "Beyaz çöküş" durdurulacaktır.

Anahtar kelimeler: Tıp Eğitimi, doktor göçü, akreditasyon, çekirdek eğitim programı

Hekimler tanrı sanatını icra ederler, hekimlik mesleği tanrısalıdır. En mükemmel ve gelişmiş varlık olan insanın yapısındaki bozuklukların düzeltilmesine ve tedavisine çalışan, sosyal bir meslektir. Her meslek kutsaldır ancak hekimlik hem kutsal hem de tanrısalıdır. Ender ve zor yetişen çiçeklere benzer, yetiştirilmesi sabır, özveri, özen, emek, bilgi ve deneyim ister. Hekimlik tarihi insanlık tarihi ile başlar.

Hekimlik, pozitif bilimlere (deneysel, matematik, fizik, kimya, biyoloji vb.) dayanan bir sanattır. Hekim kültürlü, hoşgörülü, dürüst, güvenilir, sevecen olmalıdır. Tıp ciddiyet, bilgi ve sorumluluk gerektirir. Çok az meslekte mezuniyet yemini vardır, ancak Hipokrat yemini (andı) hekimlerin mesleklerini onurla uygulayacakları sözü verdikleri ve tarih boyunca yaptıkları yemindir. Ülkemizde mezuniyet töreninde hekim adayları bu andı içerler.

Hekimin beyaz gömleği temizlik, duruluk sembolüdür. Beyaz leke saklamaz.

Özdemir Asaf bir şiirinde:

"Bütün renkler aynı hızla kirleniyordu
Birinciliği beyaza verdiler" der.

Bu dize genelde gidişin iyi olmadığını vurgusudur. Beyaz masumiyeti, saflığı ve adaleti temsil eder. Beyaz bir sayfa açmak deyimi, beyazın duyguları ve düşünceleri temizlemesi anlamı taşır. Tıp Eğitimi başlarken öğrencilere törenle beyaz gömlek giydirilir, beyaz bizlerin üniformasıdır adeta. Beyaz gri ve koyu renklere benzemez, kir saklamaz, kiri anında

gösterir. Meslekte eğitim yetersizliği, etik ve hukuk dışılık, kültür eksikliği, yanlış uygulamalar kendisini hemen gösterir.

Tıp fakültelerinin sayısal artışı sonucu farklı olanakları ve alt yapısı olan fakültelerde iki binli yıllara girerken farklı eğitim modelleri uygulanmaya başladı. Hekim yetiştirmede temel ilkeler farklılaştığı gibi eğitim modeli de değişmeye başladı. Oysa ülke genelinde hangi sistem ve program uygulanırsa uygulansın temel eğitim almış hekimlerin yetiştirilmesi esastır. Eğitim konusunda yetersizlikler yaygınlaşınca tüm fakülteleri kapsayacak bir çerçeve eğitim programına gereksinim duyulmuştur. Üniversitelerarası Kurul(ÜAK) Tıp-Sağlık Bilimleri Eğitimi Konseyi üyesi Tıp-Sağlık kökenli Rektörlerin, Tıp Fakültesi Dekanlarının ve fakültelerin katkıları.Türk Tabipleri Birliği görüşlerini de alınarak "Ulusal Çekirdek Eğitim Programı"(UÇEP) çalışmalarını başlattı.

Tıp eğitimi amacı; Tıp Eğitimi Dünya Federasyonu'na göre: "Tüm insanların sağlıklı yaşamalarını sağlamak için hekim yetiştirmek", Dünya Tıp Birliği'ne göre: "yetenekli ve yeterli hekimler yetiştirmek". Tıp eğitimi mezuniyet öncesi, mezuniyet sonrası ve sürekli Tıp eğitimi olarak yaşam boyudur. Ülkemizde Tıp Fakültelerinin çok büyük sorunlar yaşadığı gözlemlendi ve Tıp - Sağlık Bilimleri Eğitimi Konseyi bir dizi kararlar aldı. 16.02.2001'de Tıp Eğitimi Standardizasyonu ve Çekirdek Müfredat Komisyonu kurulması kararı alındı. Hazırlanan Ulusal Çekirdek Eğitim Programı taslağı Tıp Fakültelerine gönderildi, Fakültelerin katkıları değerlendirildi. Sonuçta hazırlanan programlar 2002'de ÜAK ve YÖK Genel kurulunda kabul edildi. 2003-2004 Eğitim -Öğretim yılında tüm Tıp Fakültelerinde uygulanması kararlaştırıldı. "Tıp Fakülteleri Çekirdek Eğitim Programı" ile Tıp Fakültesi eğitim standartları belirlenmiş, bu standartları karşılamayan Tıp Fakültelerine Kontenjan verilmemesi

önerilmişti. Aynı süreçte Eczacılık, Diş Hekimliği ve Hemşirelik Çekirdek Eğitim Programları da kabul edildi. Tıp Eğitim programı UÇEP'e uygun hazırlanacaktı.

Çekirdek eğitim programı çalışmaları sürerken Tıp Fakültelerinde "Tıp Eğitimi Anabilim Dalı" kurulmaya başladı. Tıp Eğitimi Anabilim Dalları ülkemizde de en son kurulan Anabilim Dalları arasındadır(1). Aynı yıllarda ÜAK Tıp Eğitimi Anabilim Dalı'nı Doçentlik Bilim olarak kabul etti ve böylece ayrı bir kariyer alanı oldu(2). Tıp Eğitimi Anabilim Dalı Ankara Üniversitesi Tıp Fakültelerinde 1999'da, Hacettepe'de 2000'de ve Trakya Üniversitesi'nde 2001'de Ondokuz Mayıs'da 2002'de kurulmuştur. Ulusal Çekirdek Eğitim Programının belirli sürelerle güncellenmesi kararlaştırıldı. UÇEP 2007 yılında kurulan Tıp Dekanlar Konseyi(TıpDEK) çalışmalarına kadar güncellenmedi. TıpDEK çalışmalara başladı ve 2020 de mezun yetkinlik ve yeterlilikleri hazırlandı (3). Ancak tüm bu 20 yıllık emeğin uygulanmasında zorluklar yaşandı ve yaşanmakta.

Tıp-Sağlık Bilimleri Eğitimi Konseyi kararı ile Tıpta Uzmanlık Sınavı(TUS) yerine geçecek bir sınav sistemi çalışması da yapıldı. Merkezi Tıp Eğitimi Sınavı(METES), öğrenci eğitimde iken mezuniyet öncesi yapılacak sınavlardı. Sorular merkezi olarak hazırlanacak ve belirlenen ilkelere uygun olacak, yılda 2 kez ve son yıllarda yapılacaktı. Mezun olduğunda sınavlarda elde ettiği puan ile pratisyen hekimlik, Temel Tıp Doktora ve Klinik uzmanlık dallarına, METES sınav sonucu ve Yabancı Dil Sınavı belgesi ile başvurabilecekti. Ancak METES öncesi UÇEP ile uyumlu eğitim programı oluşturulması temel koşuldur.(4) UÇEP eğitim programı uygulanmasının denetlenmesi, Tıp Fakültelerine denklik verilmesi amacıyla Ulusal Tıp Eğitimi Akreditasyon Kurulu (UTEAK) 2008 yılında kuruldu. UTEAK 30 Kasım 2011'de YÖK genel kurulunda "Mezuniyet öncesi Tıp

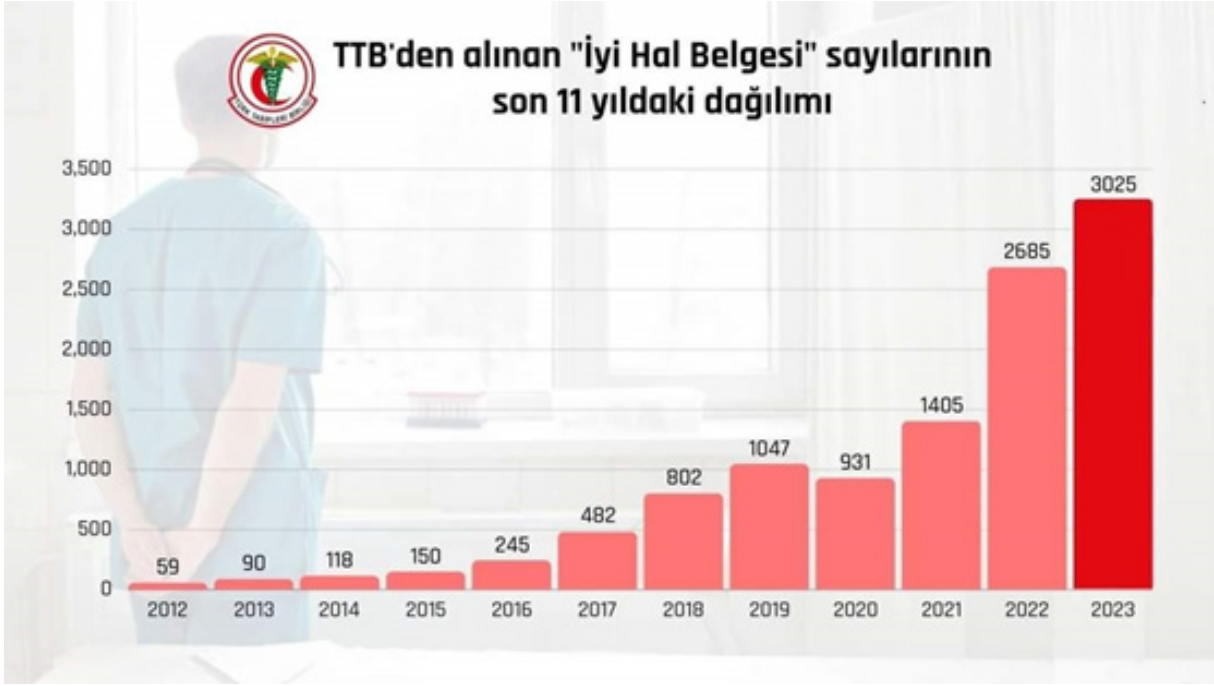
Eğitimi Programlarının Akreditasyonu için ulusal bir kalite güvence kuruluşu" olarak tanımlanmıştır. Özetle YÖK tarafından tanınmış bir kuruluştur. Tıp Eğitimi Programlarını Değerlendirme ve Akreditasyonu Derneği (TEBDAD) 2010'da kuruldu, böylece UTEAK dernekledi denebilir. Burada temel amaç tıp eğitimi kalitesinin yükselmesine katkıda bulunmaktır. TEBDAD Yüksek Öğretim Kalite Kurulu ve Dünya Tıp Eğitimi Federasyonu tarafından tanınan bir kalite ajansıdır.

Tıp Eğitimi standardizasyonu çalışmaları akademik kurumlarda sürdürülürken, Başbakan Tıp Eğitimi ile ilgili Viyana'da bir konuşma yaptı. MÜSİAD Viyana toplantısında (27.02.2013), dönemin Başbakanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan yaptığı konuşmada, "...Doktor noktasında sıkıntı var. Yeni bir adım daha inşallah atacağız. O da şu: Devlet hastanelerindeki uzman doktorlarla ilgili olarak onların da devlet hastanelerinin üniversitelerle müşterek yapacağı çalışmalarla kariyer yapma yolunu açacağız. Bu zaten uzman doktor değil mi? Hemen ver ona yardımcı doçentliği, ondan sonra olsun doçent, aynen zaten pratiğin içinde, ondan sonra doçentliğini alsın. Belli süre sonra da profesör de olsun. Böylece bu sıkıntıyı da aşmış olalım..." dedi. Hekim sayısı azlığını aşmak amacı ile öne sürülen bu görüş süreç içinde farklı uygulama ve gelişmelere yol açtı. Bazıları bu sözlerden vazife çıkardılar ve alt yapısız üniversite ve fakülteler hızla çoğaldı. Tıbbın saygınlığına yönelik eylem ve söylemler, sağlıkta şiddet yaygınlaşınca öğretim üyeleri ve doktorların yurt dışında çalışma arayışları da hızlandı. Doktorların yurtdışına gidişlerin yalnızca para kazanmaya yönelik olduğu sanısı yaygınlaştırıldı. Sayın Cumhurbaşkanı 8 Mart 2022'de Doktorların aldığı paradan örnekler vererek "...özel sektör çok veriyormuş, oraya gidiyorlar, varsın gidiyorlarsa gitsinler..." dedi.

Tıbbın ustaları ve araştırmacılar, eğitim hastanelerini, fakülteleri ve hatta ülkeyi terk etmekte. Tıp Fakülteleri boşalmaya başladı, nedenleri arasında: Yönetimsel ve ekonomik sorunlar, şiddet, baskı, çalışma ortamı, sosyal koşullar, akademik özerklik ve özgürlük kısıtlamaları, araştırma fonu desteklerinde yaşanan olumsuzluklar, liyakatsizlik gelmekte. Daha uygun koşullarda çalışmak amacıyla yurt dışına gitmek isteyen hekimlerin sayısı katlanarak artmakta, mesleğin iyileri gidiyorlar. Prof. Dr. Ufuk Akçığıt ve arkadaşları Türkiye Akademik Diaspora Raporu'nda sonuç olarak: "Gidenler ortalama olarak en verimli bilim insanlarımız, dönenler ise (istisnalar hariç) ortalama olarak daha verimsiz araştırmacılar.." tespitinde bulunmuşlardır (5).

Türkiye'nin beyni göçüyor. Türkiye'de düşünenler zor durumda. Düşünmek için uygun ortam ve koşullar gerekir. Eskiden ülkenin bilimsel alt yapısı (laboratuvar ve donatıları) yeterli olmadığından düşündüklerini uygulamak, yaşama geçirmek için gidilirdi, son yıllarda düşünenler düşünmek için ülke terk edilmektedir. 12.000 akademisyen, 10.000 doktor yurt dışına gitti. "Bilim ve sanat saygı görmediği toplumu terk eder. "İBN-İ SİNA (980-1037).

TTB tarafından güncellenen Tabloda da görüldüğü üzere yurt dışına gitmek amacıyla iyi hal belgesi başvurusu yapan hekim sayısı 2012'de 59 iken 46 kat artarak 2685 olmuş, 2023 yılında ise 3025. Doktorların ülkeyi terk etme nedenleri açık: mesleğin saygınlığına yönelik eylem ve söylemler, can güvenliği, sağlıkta şiddet ve ekonomik nedenler. Son yapılan Yükseköğretim Kurumları sınavı(YKS) verilerine göre Tıp Fakültelerinde kontenjanların dolmadığını görmekteyiz.

Tablo: Yurtdışına gitmek amacıyla TTB'ye başvuru sayısının yıllara dağılımı.

YÖK lisans atlası 2024 verilerine göre; 85 kamu, 32 vakıf, 3 KKTC ve 1 Azerbaycan olmak üzere 121, ayrıca YÖK lisans atlasında bulunmayan 7, toplam 128 fakülte var. Kamu tıp fakültelerinin 47'si ve vakıf fakültelerinin 33'ü ve KKTC toplam 83 fakülte son yirmi yılda kuruldu. Türk Tabipleri Birliği Eğitim Kolu 2023 verilerine göre Almanya nüfusu 84.3 milyon Tıp fakültesi sayısı 43, ABD'de 329.5 milyon, Tıp fakültesi 154, Çin nüfusu 1.420 milyar, Tıp Fakültesi sayısı 261. Nüfusa göre fakülte sayısı oranına bakıldığında dünya birincisiyiz. Nitelik olarak şiddetle gerilerken nicelikte birinciyiz ve her yıl öğrenci kontenjanı artırılmaktadır.

Üniversiteler ile devlet hastaneleri arasında başlayan afiliasyon (bağlanma) ile bazı üniversite hastane yönetimleri protokol ile bakanlığa geçti. Akademik özgürlük ve özerklik, liyakat, tıp etiği iyice dumura uğradı. Benzeri afiliasyon hastanesi olmayan vakıf tıp fakülteleri ile özel hastaneler arasında da yapılmaktadır. Özel hastanelere Tıp Fakültesi Hastanesi tabelaları asıldı ve orada çalışan hekimlere akademik kadro ve unvanlar verildi. YÖK doçentlik yabancı dil sınav barajını 55'e düşürdü, doçentlik sözlü sınavı kaldırıldı,

profesör adayları arasında jürilerini kendileri belirleyenlerin sayısı oldukça fazla. Şişirme ve çöp yayınlarla doçent ve profesör olanlar hiçte az değil. Türkiye Fake (şaibeli/yağmacı) dergilerde yayın yapan ülkeler arasında 3. Sırada. Medyatik ve Film Profesörlerin sayısı arttı. Ancak tüm bu bilim dışı uygulamalara karşın Resmi Gazete ilanlarında çokça akademik kadro boşluğu görülmekte.

Kamu üniversitelerinden 32'sinin hastanesi yok, bakanlık hastaneleri ile afiliye. Bakanlık hastanelerinde görev yapan doktorlar akademik unvanlı mı? Amfi derslerini verme ve ölçme değerlendirme yetisine sahipler mi? Bu afiliasyon eğitim-öğretimde ne düzeyde başarılı? Yalnızca yasadaki zorunlu koşulları yerine getirmek için mi? Yani YÖK "Tıp Programlarında eğitime başlanması ve eğitimin sürdürülmesi için asgari koşullar" listesi 2/2.1 uyarınca en az 200 yataklı sağlık uygulama ve araştırma merkezi(Üniversite Hastanesi) olması koşulunu aşmak için olmalı. Eğer kontenjan 60-120 arası ise yatak kapasitesi 400 olması koşulu da var.

Anadolu'da bazı tıp fakülteleri Anabilim ve Bilim Dallarında öğretim üyesi bulunmadığından kapandığı, araştırma

görevlilerini diğer fakültelelere gönderdiği bilinmekte. Güneydoğu Anadolu'da 32 yıllık Tıp Fakültesinde 9 Anabilim Dalı veya Bilim Dalında öğretim üyesi yok. İstifalar nedeniyle boşalmış. Orta Anadolu'da bir Fakülte istifalar nedeniyle 6 Anabilim ve Bilim Dalında öğretim üyesi bulunmamakta. Akademik kadro eksikliği ile asla nitelikli tıp eğitimi veremezsiniz. Akademik kadronun niteliği de ayrıca çok önemli.

Tıp Eğitiminde Klinik Bilimlerin yeri asla tartışılmaz. Hastane hekim yetiştirme yuvası, dâhili ve cerrahi tıp bilimleri merkezidir. Klinik bilimin kavram ve ilkeleri, bunların entegrasyonu, klinik olgu analizi ve klinik sorunların (tanı ve tedavi) çözüm yeridir ve bunların teorik ve pratik eğitimini verirler. Vakıf Tıp Fakültelerinin 10 tanesi özel hastanelerle antlaşmalı. Buralarda çalışan hekimler eğitimci mi? Akademik unvanlı olanlar sürekli eğitim içindeler mi? Pedagojik bilgi ve deneyimleri var mı?

Sağlık Bilimleri Üniversitesi bünyesinde 11 Tıp Fakültesi var ve 9 tanesinde Temel Tıp Eğitimi için öğrenciler başka fakültelelere gönderiliyor, % 90'ında Temel Tıp Eğitimi yoktur. Sağlık Bilimleri Çobanbey Tıp Fakültesi başka ülkenin topraklarında kurulmuş. Bir başka ülkede Yükseköğretim Kurumu açmak için iki ülke arasında devlet protokolü gereklidir. Çobanbey Tıp Fakültesi kuruluşunda böyle bir protokol olduğu bilgisine ulaşamadı. Ayrıca Sağlık Bilimleri Üniversitesi'ne bağlı Türkiye'nin değişik şehirlerinde 60 Eğitim ve Araştırma Hastanesi var. Dünyada 11 Tıp Fakültesi ve 60 araştırma hastanesi olan bir başka Üniversite yoktur.

Vakıf üniversiteleri YÖK'ün Tıp Fakültesi açılması ölçütlerine uyulmadan fakülteler açması önlenemeyince 16.10.2020 tarihinde YÖK yasasında değişikliğe gidildi ve net kriterler getirildi.

Belirlenen yükümlülükleri 2 yılda yerine getirmeyenlerin kapatılacağı hükmü var. Aradan yaklaşık 41 ay geçmesine karşın çıkarılan yasa hükümlerini bazıları uygulamıyor. Son dönemde hastanesi olmayan vakıf tıp fakülteleri özel hastaneler ile anlaşarak yasa koşullarını aşmaya çalışmaktalar. Doktor unvanı alacak öğrenciler bu koşullarda ne öğrenecekler? Bu hastanelerin kadroları eğitimci mi, bilgileri yeterli mi? İnsana müdahale yetkisi verecekleri doktor adayları ne düzeyde bilgili ve donanımlı?

TEBDAD güncel listesinde (15 Mart 2024) 54 Fakülte akredite olmuş. Bunlardan 4 tanesi aynı fakültenin İngilizce tıp bölümleri. Vakıf Tıp Fakültelerinden toplam 9 tanesi akredite. Son iki yılda akredite olan fakülte sayısı 12. Diğer bir söylemle Tıp Fakültelerinin yarıdan fazlası UTEAK kuruluşundan 16 yıl geçmesine karşın akredite değil. Hatta 30 yıllık Kamu Tıp Fakülteleri akredite değil. Kamu ve vakıf Tıp Fakültelerinin pek çoğu akademik geçmiş ve yeterli deneyimi olmayan doktorları öğretim üyesi kadrosuna atayarak ders verdirilmekte. Bu koşullarda eğitilenlerin niteliği kaygı vericidir.

Sağlıkta çöküş birkaç yıl önce başladı, Tıp Fakültelerini tercih edenler azaldı. Artık YKS sınavlarında tıp tercih edilmemekte ve tıp taban puanları düştü. 2023-2024 Eğitim öğretim yılında kamu tıp fakültelerinde 15, vakıf Tıp Fakültelerinde 587 (toplam 602) kontenjan boş kaldı. Alandaki hekimlerin memnuniyetsizliği, tıbbın saygınlığına yönelik söylem ve uygulamalar, ekonomik koşullar ve sağlıkta şiddet YKS 2023 sınavına giren öğrencileri de etkiledi. UÇEP'in uygulamaya konulduğu 2003 de tıp kontenjanı 4550 kişi iken 2023'de ise 21.950 kişi. Kontenjan yirmi yılda 5 katı artmış.

Tıp Eğitiminde en önemli faktör eğiticilerin, öğretim üyelerinin niteliğidir.

Ülkede her alanda olduğu gibi bilim kurumlarında da kolaycılık, unvan dağıtma ve liyakatsizlik yaygınlaştı. Doçent olmak isteyenler için bilimsel yayın yapan firma ilanları görülmekte. Doçentlik için makale yazdıklarını bildiren şirketler ve ilanları yaygın. Makale karşılığı fiyatlar belirlenmiş, ödemelerde 12 taksit dahi yapmaktalar. Tıpta durum çok da farklı değil. Özel Hastanelerde çalışan hekimlere hemen Öğretim Görevlisi Doktor unvanı verilmekte, bir yandan da şişirme yayınlarla doçentlik dosyası hazırlanmakta ve unvanlar dağıtılmakta.

Sonuçta Tıp Fakültesi açmanın yasal koşulları var. Halen fakültelerde Çekirdek Eğitimi etkileyen Laboratuvar donanımı ve akademisyen eksikleri, fakülte ve üniversite hastanesinin fiziki yetersizliği temel sorundur. Eğer etkin önlemler alınmazsa Tıp Eğitiminde tahribat daha da derinleşecektir. Daha fazla fakülte, daha çok öğrenci, daha niteliksiz eğitim sarmalından çıkmalıyız. Ülkemizde tıp eğitimi çok ciddi açmazda.

Köklü Tıp Fakültelerini barakalara taşıyarak ve klinik eğitim olanaklarından yoksun bırakarak, alt yapısız, derme çatma Tıp Fakülteleri kurarak "iyi hekim" yetiştiremeyiz. Akredite olmayan fakülteler derhal izleme alınmalı ve tıp eğitimi standartlarını sağlamayanlara kontenjan verilmemeli. Tıp eğitiminin özelleşmesi önlenmeli. Köklü ve akredite tıp fakülte öğretim üyelerinin istifa ve erken emekliliklerini önleyici iyileştirmeler derhal yapılmalı ve tedbirler alınmalı. Özlük hakları düzeltilmeli; diğer mesleklerle örneklemeyi biz yapmayalım da karar vericiler incelesinler; 6 yıl eğitim alan ile bazı 2 yıllık eğitim alanların özlük haklarına baksınlar.

Mezunların başarısı yetiştirenlerin niteliğini ile doğru orantılıdır. Her ülke ürettiği değerler ölçüsünde zengindir. Bilimsel, kültürel ve eğitsel değerler

üniversitelerde üretilir. Üniversitelerin değeri; öğretim üyesi ve öğrencinin ürettiği eserlerle ölçülür. Bunlar; insan yetiştirme, buluş, patent, makale, kitap, teknoloji, gereç ve yöntemdir. Türk Akademisi ciddi bir "değersizleştirme süreci" yaşamakta, yalnız öğretim üyesi ve öğrencisi değil, üniversite kavramı da değersizleştirilmektedir.

Kaynaklar:

- 1- Uysal Osman Ata; Tıp Fakültelerinde Tıp Eğitimi Anabilim Dalı İşlevi, Tıp Fakültesi Klinikleri Cilt: 2, sayı: 1,2019.
- 2- Şahin E. Melih, Çağlar Tuncay; Klasik eğitime Aktif giriş: Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Deneyimi, Tıp Eğitimi dünyası. Cilt: 7, sayı:7, 2002.
- 3- Mezuniyet öncesi Tıp Eğitimi Ulusal Çekirdek Eğitim Programı 2020. YÖK https://www.yok.gov.tr>egitim_ogretim_dairesi.
- 4- Gülpınar Mehmet Ali: Merkezi Tıp Eğitimi Sınavı(METES). Marmara Medical Journal 20(2):137-143. 2007
- 5- Akçığıt Ufuk ve ARK. Türkiye Akademik Diaspora Raporu: Beyin Göçünden Beyin Gücüne. Türkiye Bilişim Vakfı 14.04.2023 <artnotlari.com>. <https://www.tbv.org.tr>

ACI KAYBIMIZ

15 Mart 2024'te Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Kardiyoloji Anabilim Dalı emekli öğretim üyesi Prof. Dr. Filiz Ersel TÜZÜNER'i kaybettik. Biz öğrencileri olarak onu sadece öğretim üyesi kimliği ile değil aynı zamanda İlaç Araştırmaları Etik Kurulu ve Tıp Fakültesi Daimi Etik Kurulu Başkanlığı gibi bilimsel kimliği, Antalya Tabip Odası başta olmak üzere pek çok sivil toplum kuruluşunda ve platformda aldığı görevleri ile toplumcu ve aktivist kimlikleri ile de tanırdık. Yani, sevilen bir öğretim üyesi olmasının yanında toplumsal sorunlara olan duyarlılığıyla; tıp öğrencileri için de iyi bir rol modeldi. Antalya Tabip Odası Başkanlığı döneminde, henüz Tıp Öğrencileri Kolu kurulmadan tüm öğrencilerine tabip odasını açmış, bizleri tabip odasıyla tanıştırmış her birimizin yaşamına dokunmuş ender hocalarımızdan biriydi. Güçlü kişiliği, çalışkanlığı, zarifliği ve güzelliği ile kendisine hayran bırakan hocamızı saygıyla ve minnetle anıyorum.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ELEMANLARI DERNEĞİ
100. YIL SEMİNERLERİ

100.YIL

CUMHURİYETİN 100. YILINDA KADIN

Konuşmacılar

Prof. Dr. Gönül DEMEZ

Prof. Dr. Gül IŞIN

Doç. Dr. Handan DAYI

Dr. Öğr. Üyesi Hafize ÖZTÜRK TÜRKMEN

Moderatör

Doç. Dr. Mehtap TÜRKAY

Tarih:
18 Ocak 2024 Perşembe

Saat:
15:00:03

Tarih: 18 Ocak Perşembe

Saat: 15.00

**Yer: Sağlık, Kültür ve Spor
Dairesi Başkanlığı Salonu**